افغانستان

په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه

د ۲۰۱۵ کال کلنی راپور

عبدالخالق/ایسوشیتیډ پریس/۲۰۱۵ ©

د بشري حقونو لپاره د ملګرو ملتونو د عالي کمیشنرۍ دفتر

د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو مرستندویه پلاوی (یوناما)

کابل ، افغانستان

فبروري ، ۲۰۱۶

AFGHANISTAN ADMINISTRATIVE DIVISION

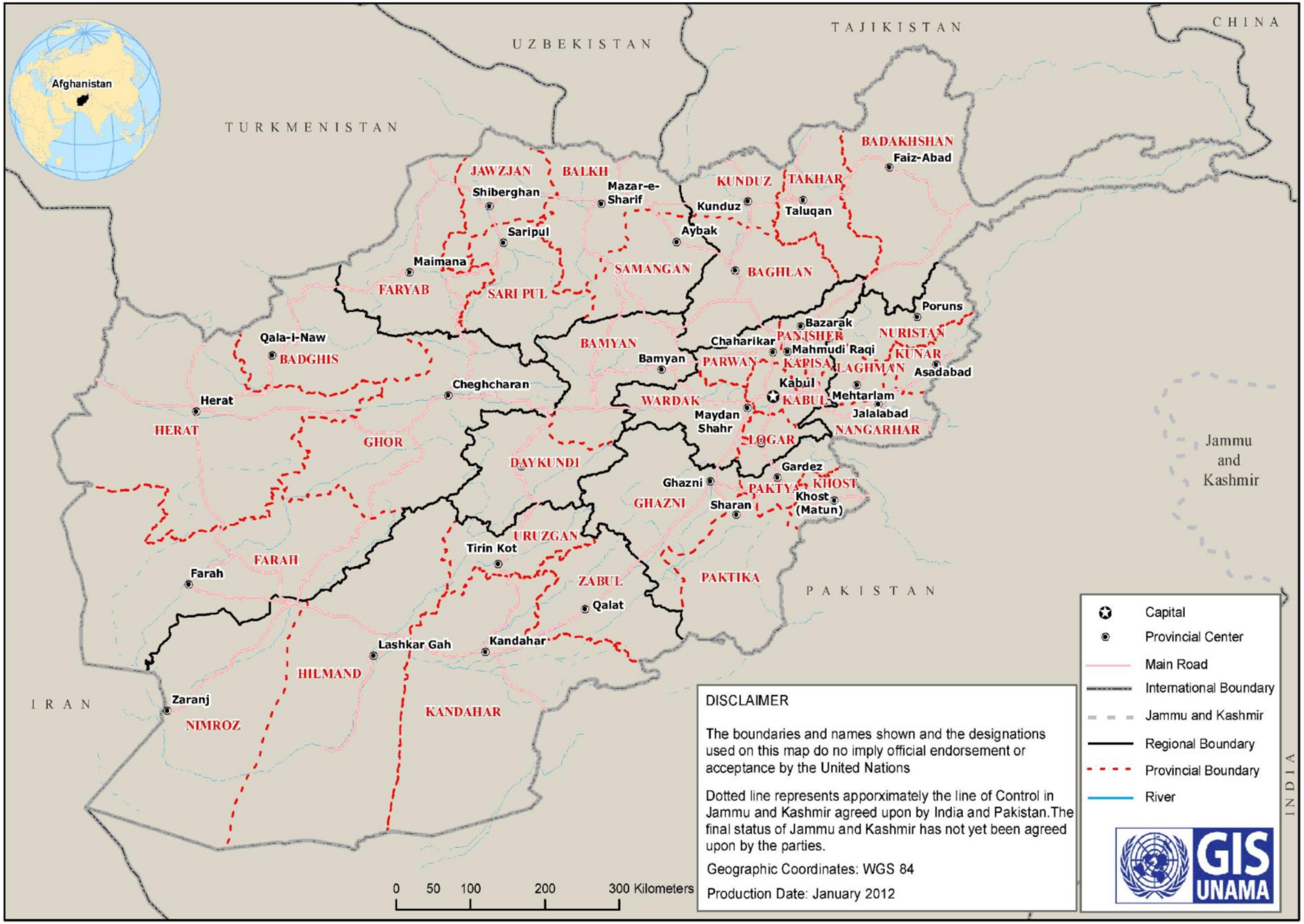

Source: UNAMA GIS January 2012

افغانستان

په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه

د ۲۰۱۵ کال کلنی راپور

د بشري حقونو لپاره د ملګرو ملتونو د عالي کمیشنرۍ دفتر

د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو مرستندویه پلاوی (یوناما)

کابل ، افغانستان

فبروري ، ۲۰۱۶

د لومړي مخ انځور © ۲۰۱۵/ عبدالخالق / ایسوشیتیډ پریس. یو سړی چې د هلمند ولایت د لشکرګاه ښار د تلاشۍ پر یوې پوستې باندې د موټربم ځانمرګي برید په پایله کې یوه ټپي شوې نجلۍ لیږدوي ، په دغې پیښې کې دوه ملکي وګړي مړه او دوه نور ټپیان شوي دي.

تصویر د ۲۰۱۵ کال د مارچ په ۱۶مه نیټه اخیستل شوی دی.

"څرنګه چې د جګړې ښکيلې غاړې د دوامداره سياسي او نظامي لاسته راوړنو په لټه کې دي ، دوي بايد دا هير نه کړي چې افغانستان يوازې خاوره نه ده ، بلکې داسې ځای دی چې خلک ورته خپل کور وايي. د جګړې په ډګر کې د ښکيلو غاړو د برياليتوبونو او پرمختګونو ادعاوې چې بار بار اوريدل کيږي هيڅ مانا نه لري ، که چېرې دوي د افغانستان د وګړو لکه ښځو ، ماشومانو او سړيو په ساتنه کې چې دوي پرې د حکومت کولو هيله لري ، پاتې راشي. د جګړې د ښکيلو غاړو مکلفيتونه اجباري دي ، او د دوي لپاره بايد داسې معيار واوسي چې د هغې پر بنسټ د خپل برياليتوب قضاوت وکړي. "

په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د سرمنشي ځانګړي استازی ، نيکولاس هيسم ، کابل ، فبروري ۲۰۱۶

"د افغانستان خلک په دوامداره توګه د بې رحمه او غيراصولي بريدونو له امله ، چې د نړيوالو قوانينو له مخې منع شوي دي ، کړيږي. دغه بريدونه نږدې د بشپړ معافيت سره ترسره کيږي. د سرغړونو مرتکبين چې د يوناما او زما د کارمندانو له خوا ثبت شوي دي ، بايد حساب ورکړي ، او نړيواله ټولنه بايد د ملکي وګړو د حقونو پر ساتنه په جدي ډول ټينګار وکړي"

د بشري حقونو لپاره د ملګرو ملتونو عالي کميشنر ، زيد رعد الحسين ، جنيو ، فبروري ، ۲۰۱۶

صلاحیت / واک

په افغانستان کې په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو د ساتنې په اړوند د ۲۰۱۵ کال دغه راپور ، په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د مرستندویه پلاوي(یوناما) د بشري حقونو د څانګې له خوا چمتو شوی دی ، چې د دې کال د جنورۍ له لومړۍ نیټې څخه د ډسمبر تر ۳۱ مې هغې پورې موده رانغاړي.

دغه راپور د یوناما د بشري حقونو څانګې له خوا د هغه صلاحیت او واک له مخې چمتو شوی دی ، چې د ملګرو ملتونو د امنیت شورا له خوا د ۲۲۱۰ (۲۰۱۵) پریکړه لیک پر بنسټ یوناما ته ورکړل شوی دی ترڅو د ملکي وګړو وضعیت وڅاري ، د دوی د خوندیتوب د باورۍ کیدو په موخه هڅې همغږې کړي ، حساب ورکول تقویه کړي او د بنسټیزو ازادیو او بشري حقونو د احکامو ، چې د افغانستان په اساسي قانون او په نړیوالو تړونونو کې ، چې افغانستان یې غړیتوب لري تسجیل شوي دي ، په بشپړ ډول پلي کېدو کې مرسته وکړي ، په ځانګړي ډول د هغو احکامو په پلي کولو کې ، چې د ښځو له خوا د هغوي له ټولو حقونو څخه د برخمن کیدو سره تړاو لري.

۲۲۱۰ (۲۰۱۵) شمیره پریکړه لیک چې په افغانستان کې د وسله والو شخړو په ترڅ کې د ملکي وګړو د وضعیت او په ځانګړې توګه د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې په اړوند رواني څارنې او راپور ورکونې ته اهمیت ورکوي.

یوناما یو لړ فعالیتونه تر سره کوي چې هدف یې په ملکي وګړو د جګړې د اغیزو راکمول دي لکه :په خپلواکه او ناپیلې ډول د داسې پېښو څارنه چې د ملکي خلکو د مرګ ژوبلې لامل ګرځي ؛ په وسله والو جګړو کې د زیانمن شویو ملکي وګړو د ساتنې د تقویې په موخه ملاتړ ؛ او د داسې نوښتونو پیل چې د نړیوالو بشري حقونو او د بشر پالنې د نړیوال قانون او د افغانستان د اساسي قانون او نورو قوانینو سره سمون ولري او په جګړه کې د ټولو ښکیلو غاړو له لوري رعایت شي.

دا راپور د بشري حقونو لپاره د ملګرو ملتونو د عالي کمیشنرۍ دفتر(اوایچ سی ایچ ار) له خوا بیا کتل شوی او له تخنیکي معلوماتو یې برخمن شوی دی.

میتودولوژي

یوناما د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې راپورونه تر هغه ځایه چې ممکن وي د مرګ ژوبلې په سیمه کې څیړي ، له مختلفوسرچینو سره په پراخه کچه سلا مشوره کوي او بیلا بیل معلوماتو راغونډوي ، چې د اعتبار او ریښتینتوب له مخې ارزول شوي وي . یوناما د هرې پیښې په څیړنه او تحلیل کې زیاته هڅه کوي ، چې تر شونې بریده له مختلفو سرچینو څخه راټول شوي معلومات او نظریات کره او کنټرول کړي ، لکه د عیني شاهدانو ، قربانیانو او په مستقیم ډول د زیانمن شویو وګړو ، د نظامي کارکوونکو (د افغان حکومت او نړیوالو نظامي ځواکونو ، د دولت وسله والو مخالفینو په ګډون) ، لکه د کلي / ولسوالۍ او ولایت ځایي چارواکو ، مذهبي او د ټولنې د مشرانو او نورو برخه والو څرګندونې.

یوناما ټول مالومات د پیښو له سیمې څخه د مستقیمو لیدنو ، د پیښو د محل څخه د لاسته راغلو موادو ، شواهدو او مدارکو د فزیکي ازموینې ، د روغتونونو او روغتیایي مرکزونو څخه د لیدنو ، د تصویرونو او ویډیوګانو ، د ملګرو ملتونو د امنیت او مصؤنیت د څانګې او نورو ادارو راپورونو ، د دوهم لاس سرچینو ، او د هغه مالوماتو له لارې راغونډوي چې د ناحکومتي سازمانونو او دریمګړو سرچینو له خوا ترلاسه شوي وي.

د ملکي تلفاتو د هرې ځانګړې پیښې د کره کولو لپاره یوناما لږ تر لږه درې ډوله سرچینو ته اړه ده لکه قرباني ، شاهدان ، طبي پرسونل ، ځایي چارواکي ، په جګړه کې دښکیلو غاړو له خوا تایید ، قومي مشر یا نورې سرچینې. تر هغه ځایه چې ممکن وي ، څیړنې د قربانیانو یا د پیښې د عیني شاهدانو په مستقیم شهادت او د پیښې د ځای پر پلټنو ولاړې وي . ځینې وختونه ، د پیښې ځای ته د امنیتي ستونزو له امله لاس رسی محدود وي ، او دغه ډول تحقیقات ممکن نه وي ، په داسې وختونو کې یوناما یو لړ تخنیکونه کاروي چې د امکان تر بریده د پراخه معتبرو شبکو څخه معلومات تر لاسه کړي او داعتبار او باور له مخې یې کره کړي.

کله چې یوناما د یوې پیښې په اړه د معلوماتو د کره والي څخه ډاډمنه نه وي د هغې پیښې په اړه راپور نه ورکوي. په ځینو قضیو کې تحقیقات ښایي مخکې له هغې چې نتیجې ته ورسیږي څو اونۍ وخت ونیسي . دا په دې مانا ده چې د ملکي تلفاتو په اړه نتیجې ښایي چې بیا نوې شي ځکه چې تازه معلومات را رسیږي او په تحلیل کې ورڅخه کار اخیستل کیږي. په کوم ځای کې چې معلومات ښه څرګند نه وي او تر څو چې معتبر او قناعت بخښونکي شواهد لاس ته نه وي راغلي نو نتیجه ګیري تر هغو نه کیږي ، څو پورې چې د قناعت وړ شواهد لاس ته راشي د پایلو پرته قضیه تړل کیږي او احصایوي راپور کې د هغې خبر نه شامیلیږي.

د ځینو پیښو په راپور کې د قربانیانو ملکي هویت (موقف) په بشپړ ډول نه شي ثابتیدلای او یا لانجمن ټکي وي ، چې په داسې قضیو کې یوناما د بشرپالنې د نړیوال قانون معیارونه په پام کې نیسي او داسې نه ګڼي چې د جنګ لپاره د عمر په لحاظ برابر نارینه جنګي یا ملکي کس دی . بلکه دا ډول ادعاګانې په پیښې پورې د اړوندو حقایقو پر بنیاد ارزول کیږي .

په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو د ساتنې په اړه د خپل راپور او ارزونې څخه د ملاتړ په موخه ، یوناما په ۲۰۰۹ کال کې یو بریښنایي ډیټابیس جوړ کړ. ډیټابیس داسې طرح شوی ، چې د معلوماتو سیستماتیکه ، یوشان او اغیزمنه

ټولونه او تحلیل اسانه کوي ، چې د جنس ، عمر ، مرتکب ، تاکتیک ، وسله او نورو کتګوریو په لحاظ د معلوماتو ویشل او تحلیل هم په کې شامل دي.

څرنګه چې په جګړه کې ډیرې غاړې ښکیلې وي ، نو یوناما خپله هره لار په کار اچوي او د امکان تر بریده هڅه کوي چې د ملکي مرګ ژوبلې د پیښې مسؤل لوری په کره او مشخصه توګه په ګوته کړي ، د بیلګې په توګه طالبان یا افغان ملي اردو . د عملیاتو له ډګر سره د اړوندو محدودیتونو له امله لکه د ځینو نظامي عملیاتو ګډ ماهیت ، او په ځینو پیښو کې د لومړنیو سرچینو په دې کې پاتې راتلل چې د ګڼ شمیر نظامي فعالینو یا شورشیانو په منځ کې توپیر وکړي یا داسې حالات چېرې چې هیڅ لوری د یوې پیښې مسؤلیت نه مني ، نو شونې نه ده چې کوم مشخص نظامي لوري ، امنیتي ځواک یا یاغي ډله د مشخصو ملکي مرګ ژوبلې په رامنځته کیدو کې مسؤل وګڼل شي . یوناما د ملکي تلفاتو د هرې پیښې لپاره دولت پلوه یا دولت وسله وال مخالفین مسؤل ګڼي.

د دولت پلوه ځواکونو او دولت وسله والو مخالفینو تر منځ د ځمکنیو نښتو پر مهال چې کله ملکي مرګ ژوبله یو لوري ته هم منسوب کیدي نشي ، نو یوناما داسې پېښه په یوه جلا کتګورۍ کې چې دواړو غاړو ته منسوبیږي ، اچوي. یوناما ادعاء نه کوي چې په دغه راپور کې احصایې بشپړې دي ؛ د کار په چاپېریال کې د محدویت په پام کې نیولو سره کیدای شي یوناما د ملکي خلکو د مرګ ژوبلې پوره راپور نه وي ورکړي.

لنډیز

"[1] وروسته له هغې چې ماشوم مې مور او ویده کړ ، له اوبو څخه مې یو غوړپ وکړ او کټ ته راستنه شوم. په دې وخت کې یوه ستره چاودنه وشوه او زمونږ د کوټې چت ونړیدو. ما ولیدل چې چټ پرما را ولویدو او زه بې هوښه شوم. کله مې چې سترګې پرانیستې ومې لیدل چې زما لاس ، پښو او ملا نه وینې رواني وې. هڅه مې وکړه چې پورته شم خو ونه توانیدم. شل دقیقې وروسته مې د خاوند پرلپسې چیغې واوریدې چې نور چېرته دي؟ زما پلار. هغه او زما زوی په چاودنه کې ډیر سخت ټپیان شوي وو. لیوره مې دواړه سترګې له لاسه ورکړې وې. مونږ ډیره غریبه کورنۍ یو او هر څه مو له لاسه ورکړل."

-- یوه ښځه چې د اګست پّ ۷مه نیټه د کابل ښار د شاه شهید په سیمه کې د ځانمرګي موټربم په چاودنه کې ټپي شوې وه. په دې برید کې ۱۵ ملکي وګړي ووژل شول او ۲۸۳ نور ټپیان شول او په سلګونو کورونه ړنګ شول.

د ۲۰۰۹ کال راهیسې ، ترټولو لوړې ملکي مرګ ژوبلې په درلودو سره چې د یوناما له خوا ثبت شوي ده ، په افغانستان کې جګړې د ۲۰۱۵ کال په اوږدو کې ملکي وګړو ته سخت زیانونه اړولي دي. په ۲۰۱۳ او ۲۰۱۴ کالونو کې د زیاتوالي سره سره ، د جګړې اړوند تاوتریخوالي په پایله کې د رامنځته شوې ملکي مرګ ژوبلې په کچه کې د ۲۰۱۴ کال په پرتله څلور سلنه زیاتوالی راغلی. د ۲۰۱۵ کال د جنورۍ له لومړۍ نیټې څخه د ډسمبر تر ۳۱ مې پورې ، یوناما ۱۱،۰۰۲ ملکي مرګ ژوبله (۳۵۴۵ مړینه ، ۷۴۵۷ ژوبله) ثبت کړې ده ، چې دا شمیره په ملکي مړینه کې څلور سلنه او ژوبله کې نهه سلنه زیاتوالی ښیي.[2] یوناما چې په سیستماتیک ډول د ملکي مرګ ژوبلې ثبتونه پیل کړي ده ، د ۲۰۰۹ کال د جنورۍ له لومړۍ نیټې څخه د ۲۰۱۵ کال د ډسمبر تر ۳۱ مې پورې ، یوناما ۵۸،۷۳۶ ملکي مرګ ژوبله (۲۱،۳۲۳ مړینه ، ۳۷،۴۱۳ژوبله) ثبت کړې ده.

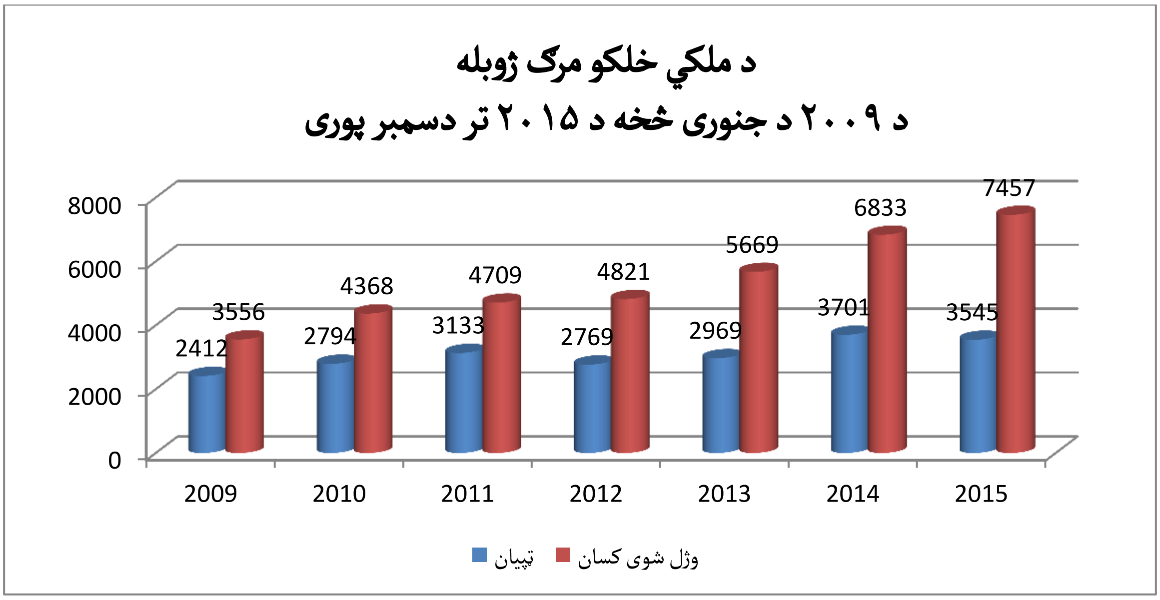

---

[1] د ۲۰۱۵ کال د اګست په ۱۶مه نیټه ، په کابل کې ، یوناما د یو قرباني سره مرکه کړې

[2] په ۲۰۱۴ کال کې ، یوناما ۱۰،۵۳۴ ملکي مرګ ژوبله (۳۷۰۱ مړي ، ۶۸۳۳ ټپیان) ثبت کړې ده.

په دغه راپور کې ، د ۲۰۱۵ کال په اوږدو کې په افغانستان کې د جګړې اړونده تاوتریخوالي په پایله کې د ملکي وګړو بې درنګه زیانونه ثبت شوي دي. د وسله والې جګړې ناوړه پایلې او د اړونده بشري حقونو او د بشرپالنې د نړیوالو قوانینو څخه سرغړونې د ژوند بايللو او فزيکي ژوبلې څخه پورته تللې دي. د ۲۰۱۵ کال په اوږدو کې د جګړې اړونده تاوتریخوالي کورونه ، د ژوند وسیلې او ملکیتونه ویران کړي دي ، په زرګونو کورنۍ يې بې ځایه کړې دي او د زده کړو ، روغتيا او نورو خدماتو ته يې د ملکي وګړو د لاسرسي ازادۍ محدودې کړې دي. سره له دې ، د لنډ او اوږد مهاله اغیزو سربیره ، د زیاتیدونکې بې امنۍ ، د ملکي وګړو د کمزورې ساتنې او د بشري حقونو او د بشرپالنې د نړیوالو قوانینو ته درناوي د کموالی له امله به دا بې وقفې اغيزې لا دوام پیدا کړي. په افغانستان کې د وګړو نسلونه د جګړې فزيکي او روحي اغيزو څخه کړيږي چې د حکومتي ادارو څخه ډیر لرې او یا هیڅ ملاتړ نه ترلاسه کوي.

په ۲۰۱۵ کال کې د جګړې اړوند زیاتیدونکي تاوتریخوالي له امله زیانمنیدونکي په هرو لسو کې یوه ښځه او په هرو څلورو کې يو ماشوم دي. څرنګه چې په ۲۰۱۵ کال کې د ټولې ملکي مرګ ژوبلې په کچه کې څلور سلنه زیاتوالي راغلی ، یوناما د ښځو د مرګ ژوبلې (۱،۲۴۶ د ښځو مرګ ژوبله چې ۳۳۳ مړې او ۹۱۳ ټپیان جوړوي) په کچه کې ۳۷ سلنه او د ماشومانو د مرګ ژوبلې (۲،۸۲۹ مرګ ژوبله چې ۷۳۳ مړي او ۲،۰۹۶ ټپیان جوړوي) په کچه کې ۱۴ سلنه زیاتوالی ثبت کړی دی.

د جګړې ښکیلو غاړو ترمنځ ځمکنۍ نښتې بیا هم د ټولې مرګ ژوبلې په پرتله د زیاتې مرګ ژوبلې لامل شوې دی ، چې وروسته په ترتیب سره چاودیدونکو توکو ، ځان وژونکو او ډله ایزو بریدونو زیاته ملکي مرګ ژوبله رامنځته کړې ده. ځمکنیو نښتو زیات ملکي وګړي وژلي دي او وروسته په ترتیب سره هدفي او قصدي وژنو زیاته وژنه رامنځته کړې ده.

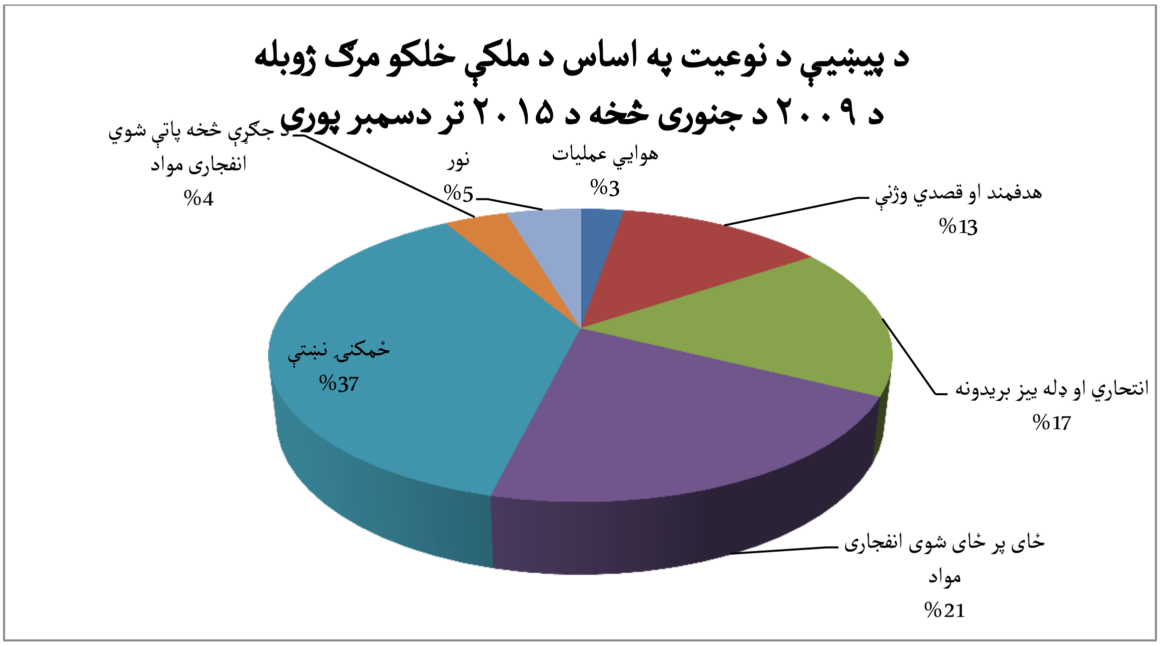

د ۲۰۱۵ کال په اوږدو کې د ټولې ملکي مرګ ژوبلې په کچه کې د زیاتوالی لامل د دولت وسله والو مخالفینو له خوا د ځان وژونکو بریدونو ، د هدفي او قصدي وژنو او د دولت پلوه ځواکونو له خوا د ځمکنیو نښتو او هوایي عملیاتو په لړ

کې د ملکي مرګ ژوبلې په زیاتوالي او د ښکیلو غاړو ترمنځ د دوه طرفه نښتو په پایله کې په زیاتیدونکې مرګ ژوبلې پورې ، په ځانګړې ډول د کندوز په ولایت کې[۳] ، تړاو لري.

د ملکي مرګ ژوبلې مسؤلیت ته نسبت ورکول

یوناما د ټولې ملکي مرګ ژوبلې ۶۲ سلنه د دولت وسله والو مخالفینو[٤] ته او ۱۷ سلنه دولت پلوه ځواکونو[٥] ته (۱۴ سلنه افغان ملي امنیتي ځواکونو ته ، دوه سلنه نړیوالو نظامي ځواکونو ته او یو سلنه دولت پلوه وسله والو ډلو ته) منسوب کړې ده. د ټولې ملکي مرګ ژوبلې ۱۷ سلنه د افغان ملي امنیتي ځواکونو او د دولت وسله والو مخالفینو ترمنځ د ځمکنیو نښتو په پایله کې رامنځته شوې ده چې کومې مشخصې غاړې ته نه ده منسوب شوې. څلور سلنه ملکي مرګ ژوبله د جګړې څخه د پاتې شویو ناچاوده توکو[٦] په پایله کې رامنځته شوې ده.[۷]

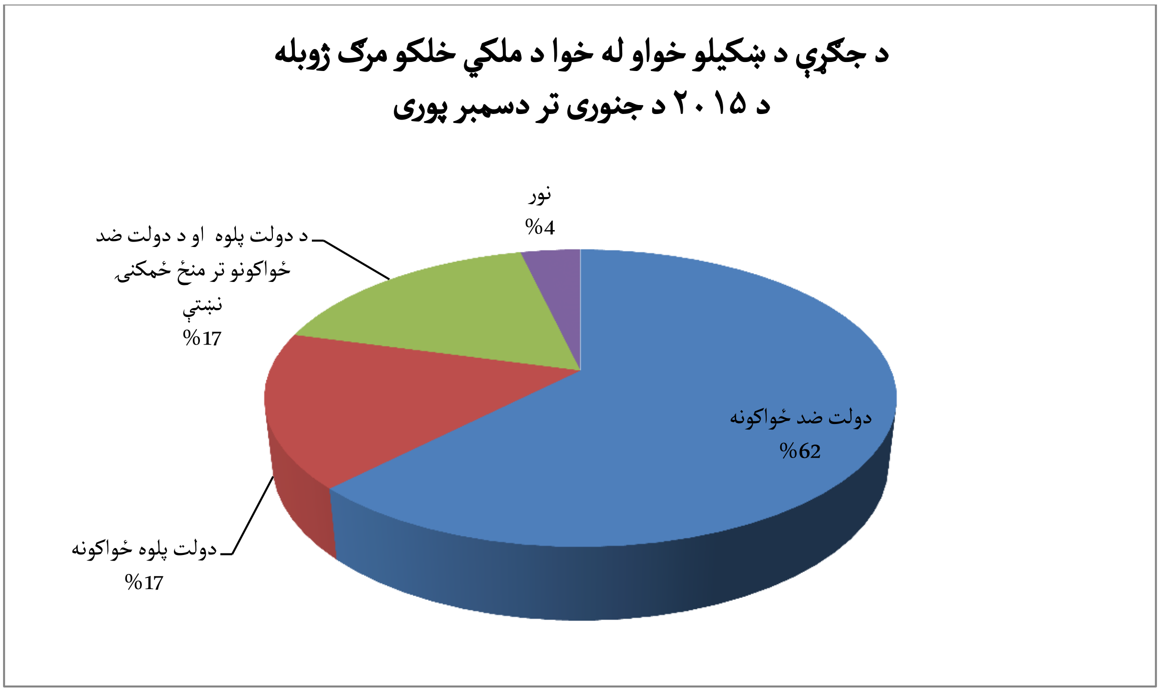

[۳] د کندوز په ولایت کې په جګړه کې د ملکي وګړو او د بشري حقونو د ساتنې په اړه د یوناما او د بشري حقونو لپاره د ملګرو ملتونو د عالي کمشنرۍ راپور ، د ۲۰۱۵ کال د دسمبر ۱۲ مه

[٤] د دولت وسله وال مخالفین ټول هغه کسان او وسله والې ډلې دي ، چې په وسلواله جګړه کې د وسله وال مخالف په توګه د افغانستان حکومت اونړیوالو ځواکونو په مقابل کې جنګیږي .دوی هغه کسان دي چې د طالبانو په شمول همدارنګه غیر دولتي سازمان لرونکي وسله والو ګروپونو چې په وسله واله جګړه کې بوخت دي او په مختلفو نومونو لکه د حقاني شبکه ،حزب اسلامي ، د ازبکستان اسلامي غورځنګ ، جهاد اسلامي اتحاد ،لشکر طیبه ، جیش محمد ګروپونه او همدارنګه نور پیژندل شوي ګروپونو لکه د داعش ګروپ او نور ملیشه ګروپونه چې د سیاسي ، عقیدوي ، اقتصادي هدفونو لکه جنایتکاره ګروپونه چې په جګړه کې په مستقیمه توګه ښکیل او د جنګ استازیتوب کوي ،شامل دي.

[٥] د دولت پلوه ځواکونو لفظ هغو کسانو ته مشمول دي چې د افغانستان امنیتي وسلوال ځواکونو او نورو ګروپونو په شمول ،د شورش ضد عملیاتونو کې په مستقیمه او غیرمستقیمه توګه د افغان دولت تر کنترول لاندې بوخت دي .دا ګروپونه شامل خو محدود په افغان ملي پوځ ، افغان ملي پولیس ، افغان سرحدي پولیس ، د ملی امنیت خواکونه او افغان سیمه ییز پولیس چې د افغانستان تر قانوني ساختار لاندې کار کوي ،ندي ، او دولت پلوه وسلوال سیمه ییز وسله وال او ملیشې چې د افغانستان قانون کی کوم بنسټ نلري او د رسمي او پوځې اداري لاندې عملیات نکوي، ویل کیږي .دا تعریف همدارنګه دنړیوالو ځواکونو ، استخباراتي او امنیتي ځواکونوته هم صدق کوی .دډیرو تفصیلاتو لپاره د تفصیلاتو برخې ته مراجعه وکړئ

[٦] یوناما د نیم سلنه څخه لږ کم ملکي مرګ ژوبله له پاکستان څخه افغانستان ته د راغلو توغندیو ته منسوب کړې.

[۷] له جګړې څخه راپاتې ناچاودې توکې چې په هغوی کې مسؤله ډله نه ده پیژندل شوې او یا د پخوانۍ جګړې ناچاودې توکي دي.

د دولت وسله وال مخالفین

یوناما د ۲۰۱۵ کال د جنوری له لومړۍ نیټې څخه د ډسمبر تر ۳۱مې نیټې پورې ۶،۸۵۹ ملکي مرګ ژوبله (۲،۳۱۵ مړي او ۴،۵۴۴ ټپیان) ثبت کړې چې د دولت وسله والو مخالفینو د عملیاتو او بریدونو په پایله کې رامنځته شوې ده ، او دا د ۲۰۱۴[۸] کال په پرتله ۱۰ سلنه کموالی ښیي. دغه کموالی د وسله والو مخالفینو له خوا د چاودیدونکو توکو او ځمکنیو نښتو په جریان کې د کمې شوې ملکي مرګ ژوبلې پایله ده. خو یوناما د وسله والو مخالفینو له خوا د ډله ایزو او ځان وژونکو بریدونو په جریان کې د ملکي مرګ ژوبلې په کچه کې ۱۶ سلنه زیاتوالی او د هدفي وژنو په پایله کې چې په ۲۰۱۵[۹] کال کې د ټولې وژنې دوهم مخکښ لامل شوی ، ۲۷ سلنه زیاتوالی ثبت کړی دی.

د پیښو په هغو بیلګو سره سم چې په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو د ساتنې په اړه د یوناما د ۲۰۱۵ د لومړۍ نیمایي په راپور کې ثبت شوې دي ، د وسله والو مخالفینو له خوا د ځمکنیو نښتو په پایله کې د رامنځته شوې ملکي مرګ ژوبلې په کچه کې د ۲۰۱۴ کال په پرتله ۳۸ [۱۰] سلنه کموالی او د چاودیدونکو توکو په پآیله کې د رامنځته شوې مرګ ژوبلې په کچه کې ۲۰ سلنه کموالی راغلی دی. دغه کموالی د ملي امنیتي ځواکونو له خوا د چاودیدونکو توکو ضد هڅو او د وسله والو مخالفینو له خوا د هدف نیونې په کړنو کې د پرمختیاوو په ګډون د یو لړ نورو یو ځای شوو لاملونه پایله ده. سربیره پردې د یادولو وړ ده چې په ۲۰۱۴ کال کې یوناما د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې لوړه کچه د ۲۰۱۴ کال په اپریل او جون میاشتو کې د ولسمشرۍ د ټاکنو د دواړو دورو په شاوخوا کې ثبت کړې ده. همدا ډول د بنسټیز تراو په توګه د وسله والو مخالفینو له خوا د رامنځته شوې ملکي مرګ ژوبلې په کچه کې کموالی باید په دې حقیقت کې ولټول شي چې د دواړو غاړو ترمنځ په ځمکنیو نښتو کې په رامنځته شوې ملکي مرګ ژوبله کې ، چې نسبت یې کومې خوا ته نه دی شوی ، ښکاره زیاتوالی راغلی دی.

دولت پلوه ځواکونه

دولت پلوه ځواکونه ، په ځانګړې ډول افغان امنیتي ځواکونه په ۲۰۱۵ کال کې د زیات شمیر ملکیانو د مرګ ژوبلې لامل شوي دي. یوناما دولت پلوه نظامي ځواکونو ته منسوب د مرګ ژوبلې ۱،۸۵۴ (۶۲۱ مړه او ۱۲۳۳ ټپیان) پیښې ثبتې کړې دي ، چې د ۲۰۱۴[۱۱] کال په پرتله ۲۸ سلنه زیاتوالی ښیي. په افغانستان کې په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه د ۲۰۱۵ کال د شپږ میاشتني راپور په څیر ، یوناما موندلې ده چې دولت پلوه نظامي ځواکونو ته منسوب زیاتره د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې پیښې د ځمکنۍ نښتو په جریان کې رامنځته شوي دي. چې د غیر مستقیم او چاودیدونکو وسلو لکه هاوانونو ، راکټونو او لاسي بمونو د کارولو له امله رامنځته شوي دي. یوناما موندلې چې افغان

[۸] په ۲۰۱۴ کال کې ، یوناما ۷،۶۴۳ ملکي مرګ ژوبله (۲،۶۷۷ مړي او ۴،۹۶۶ ټپیان) د وسله والو مخالفینو ټولو ډلو ته منسوب کړې ده.

[۹] د هدفي او قصدي وژنې تقریبا ۹۴ سلنه د دولت ضد ځواکونو ته منسوب شوی او پاتې یې د دولت پلوه ځواکونو او محلي پولیسو له خوا تر سره شوی دی. د ملکي وګړو هدفي او قصدي وژنه د ۲۰۱۵ کال په لومړۍ نیمایي کې ترټولو زیات د مړینې لامل شوی دی. په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو د ساتنې په اړه د یوناما او عالي کمیشنرۍ د ۲۰۱۵ کال شپږ میاشتنی راپور وګورئ.

[۱۰] اړینه نه ده چې د ځمکنیو نښتو په پآیله کې د رامنځته شوې ملکي مرګ ژوبلې کموالی دی په دې مانا وي چې د دولت وسله وال مخالفین د ځمکنیو نښتو په جریان کې د کمې ملکي مرګ ژوبلې مسؤل دي: په دې ډول چې په هغه ملکي مرګ ژوبله کې چې د ځمکنیو نښتو په جریان کې رامنځته شوې او یوناما نه ده توانیدلې چې یوې مشخصې ډلې ته منسوب کړي ، ۸۴ سلنه زیاتوالی راغلی دی.

[۱۱] یوناما په ۲۰۱۴ کال کې د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې ۱۴۵۳ (۶۱۰ مړه او ۸۴۳ ټپیان) پیښې چې دولت پلوه ځواکونو ته منسوب دي ، ثبت کړې دي.

ملي امنيتي ځواکونو ته منسوب شوې ملکي مرګ ژوبله کې زياتوالی په نظامي عملياتو کې د زياتوالي له امله رامنځته شوی دی ، له هغه وخته چې په ټول افغانستان کې افغان ملي امنيتي ځواکونو ته د امنيت د خونديتوب دنده سپارل شوې ده.

د تيرکال د کميدو پر خلاف ، په ۲۰۱۵ کال په اوږدو کې ملکي مرګ ژوبله چې ۲۹۶ (۱۴۹ مړه او ۱۴۷ ټپيان) ثبت شوې ده چې د هوايي ځواکونو دواړه د افغان او نړيوالو نظامي ځواکونو د عملياتو په پايله کې رامنځته شوې ده ، چې د ۲۰۱۴ کال په پرتله ۸۳ سلنه زياتوالی په ګوته کوي. د هوا څخه پر ځمکې بريدونه چې د افغان امنيتي ځواکونو له خوا ترسره شوي دي ، د هوايي عملياتو د ټولې مرګ ژوبلې نژدې نيمايي يا ۴۳ سلنه جوړوي. د ۲۰۱۵ کال په دوهمه نيمايي کې د افغان امنيتي ځواکونو د هوايي عملياتو په پايله کې د رامنځته شوې ملکي مرګ ژوبلې پيښې ددې کال د اولې نيمايي په پرتله درې برابره زياتې شوې دي.[۱۲] يوناما موندلې ده چې دغه زياتوالی د امنيت مسؤليت د انتقال او د افغان امنيتي ځواکونو د زياتيدونکي وړتيا له امله دي چې په نړيوالو نظامي ځواکونو باندې د تکيې څخه پرته هوايي ملاتړ په لاره اچوي.

ملکي مرګ ژوبلې چې کومې مشخصې غاړې ته نه ده منسوب شوې

د ۱۱،۰۰۲ ملکی تلفاتو د پيښو له جملې څخه چې د يونام له خوا ثبت شوي ، ۸۸۵،۱ پيښې يی (۴۹۳ مړه او ۳۹۲،۱ ټپيان)، چې ټولو ملکي تلفاتو ۱۷ سلنه جوړوي ، کومې مشخصی ډلې ته ته ده منسوب شوې. د دغه ملکي تلفاتو زياتره برخه يی د دولت پلوه ځواکونو او د دولت وسله والو مخالفينو تر منځ د ځمکنيو نښتو له امله رامنځ ته شوې ده.

دا مرګ ژوبله د ۲۰۱۴ کال په پرتله ۹۰ سلنه زياتوالې ښيي او په زياته اندازه د هغو ځمکنيو نښتو په پايله کې رامنځته شوې ده چې د کندوز په ښار کې د سپتمبر د ۲۸مې نيټې څخه د اکتوبر تر ۱۳مې[۱۳] پورې ترسره شوې ده او يوناما نه ده توانيدلې چې د جګړې يوې مشخصې غاړې ته يې منسوب کړي.

ځمکنی نښتې

د ۲۰۱۵ کال په اوږدو کې د ځمکنيو نښتو په پايله کې ۴،۱۳۷ ملکي مرګ ژوبله (۱،۱۱۶ مړه او ۳،۰۲۱ ټپيان) رامنځته شوې چې دا شميره ۱۵ سلنه زياتوالی په ګوته کوي. ددې مرګ ژوبلې نژدې نيمايي ، ۴۴ سلنه ، (۱،۸۳۴ مرګ ژوبله ، ۴۷۲ مړه او ۱،۳۶۲ ټپيان) د هغو ځمکنيو نښتو او په زياته اندازه د د وسله والو مخالفينو او د دولت پلوه ځواکونو په دو طرفه ډزو کې رامنځته شوې ده.[۱۴]

[۱۲] د ۲۰۱۵ کال د جنورۍ د لومړۍ نيټې څخه د جون تر ۳۰مې نيټې پورې ، يوناما د افغان هوايي ځواکونو د عملياتو له امله د ملکي مرګ ژوبلې ۲۸ (۵ مړي او ۲۳ ټپيان) ثبت کړې ده ، او د جولای د لومړۍ نيټې څخه د ډسمبر تر ۳۱ مې نيټې پورې ۹۸ ملکي مرګ ژوبلې (۴۱ مړه او ۵۷ ټپيان) ثبت شوي دي.

۱۳. د دی راپور اصلي متن ته مراجعه وکړئ چې د کندز ولايت لپاره ځانګړې شوي.

[۱۴] په ۲۰۱۴ کال کې ، يوناما ۹۹۴ ملکي مرګ ژوبله (۲۹۷ مړي او ۶۹۷ ټپيان) ثبت کړې ده چې يوې مشخصې ډلې ته نه دی منسوب شوې.

ښځه چې لیدل کیږی ، د ځمکنیو نښتو له امله د دولت وسله والو مخالفینو ته منسوب شوي د ملکي تلفاتو کچه راټیټ شوي او د دولت پلو ځواکونو ته منسوب شوي د تلفات کچه زیات شوې دی.[۱۵]

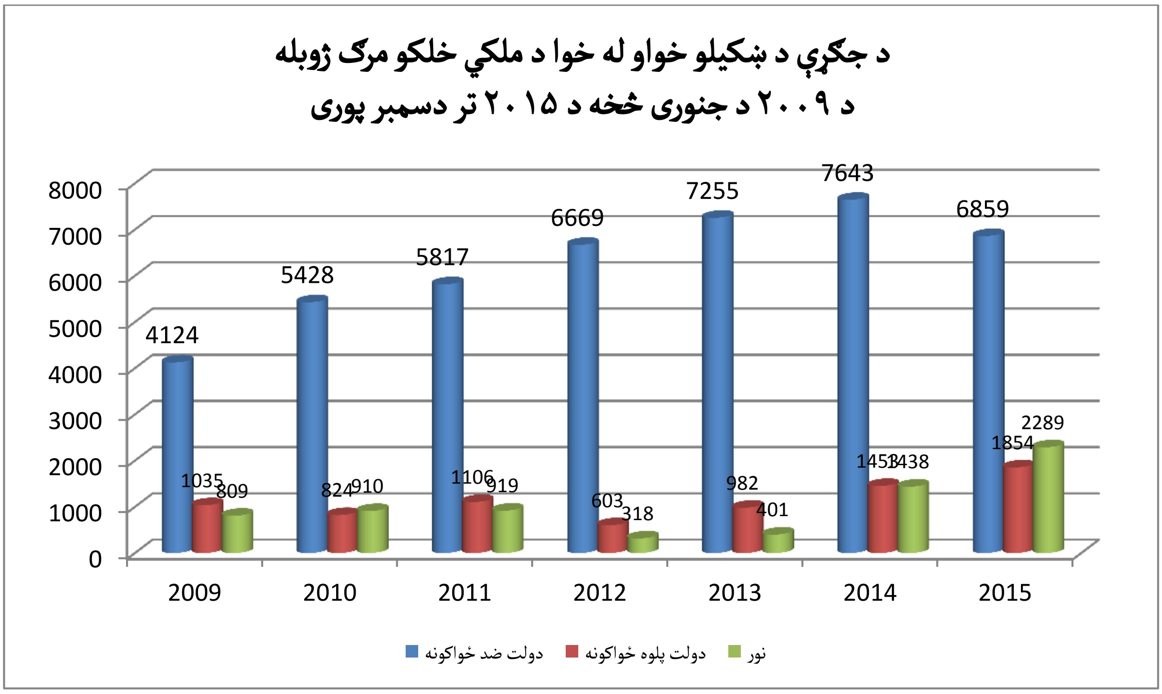

کتنې

په ۲۰۱۵ کال کې د جګړې ښکیلې غاړې د نظامي ، ځمکنې قلمرو او یا نورو سیاسي ګټو د ترلاسه کولو په موخه په دی کې پاتې راغلل چې د ملکي وګړو د ژوند ساتنه وکړي. طالبان او د دولت نور وسله وال مخالفین یو ځل بیا د ملکي وګړو د مرګ-ژوبلې د زیاتې اندازې مسوولیت پرغاړه لري. یوناما د دولت د مخالفو وسله والو ډلو له لوري دځای پر ځای شوو چاودیدونکو توکو او ځمکنیو نښتو په ګډون د نورو تاکلو تاکتیکونو څخه د ګټې اخیستنې له امله د ملکي مرګ-ژوبلې په کچه کې کموالي ثبت کړي. د دولت وسله والو مخالفینو د پخوا په څیر په وګړنیزو او ګڼ میشتو سیمو کې ، پرته له دې چې د خپلو هدفونو شاوخوا کې د ملکي وګړو ژوند ته پاملرنه وکړي خپلو دله ایزو او ځانمرګو بریدونو ته دوام ورکړی دی ، ان تر دې چې په ډیرو مواردو کې په خپلو هدفونو کې هغه د ملکیتوب اصل هم نه دی رعایت کړي.

په ۲۰۱۵ کال کې ، د دولت مخالفو وسله والو ډلو (طالبان او نورو وسله والو ډلو) خپل پام دې ته اړولی ؤ ، ترڅو د قلمرو په ځینو برخو کې د دولت حضور وننګوي. هغوي وکولای شول چې د دولت څخه د ډیری ولسوالیو ودانۍ ترخپلې ولکې لاندې راولې او حتاهغوي وکولای شول چې یادې ولسوالۍ د تیرو کلونو پرخلاف د یو څه زیات وخت لپاره د ځان سره وساتي. هغوي د لنډ وخت په موده کې وکولای شو چې د کندز ښار ونیسي. دا په ۲۰۰۱ کال کې د طالبانو د رژیم د راپرځیدو وروسته لمړنې مرکزي ښار ؤ چې د طالبانو لاسو ته ولوید. د دولت مخالفو وسله والو خپل

---

۱۵. د زیاتو معلوماتو لپاره ، د ځمکنیو نښتو په هکله لاندینی برخې ته مراجعه وکړئ.

پام کې میشته ښارونو (ښارونو ، بازارونو او لویو کلیو) ته اړولې ؤ ترڅو په دغه ځایونو کې ، په ځانګړي توګه په کابل ښار کې د خپلو ځانمرګو او نورو مرګونو حملو په ترسره کولو د دولت حضور او ولکه وننګوي. طالبانو د نیمایي څخه د زیاتو ځانمرګو او ډله ایزو بریدونو پړه پرغاړه واخیسته چې د ډیرو ملکي وګړو د مرګ-ژوبلې لامل شوی دی.[16]

د ۲۰۱۵ کال په اوږدو کې ، طالبانو په بار بار څرګنده کړې وه چې د ملکي وګړو ساتنه د دوی له بنسټیزو موخو څخه شمیرل کیږي ، خو بیا هم دوی د ډیرې ملکي مرګ ژوبلې لامل شوي دي او په داسې ځایونو کې یې بریدونه ترسره کړي چې ملکي وګړو ته د زیان اوښتو شونتیا په کې زیاته وي. که څه هم دوی په عامه توګه په دوو پیښو کې د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې ادعاوې منلې دي ، خو په ملکي وګړو یې واقعي اغیز نه دی څرګند کړی. طالبانو ادعا کړې چې یوازې یو څو ملیکان برسیرن ټپیان شوي دي ، خو په دوو بریدونو کې څلور ملکي وګړي وژل شوي دي او ۴۲ نور ټپیان شوی دي (د لا زیاتو مالوماتو لپاره لاندې د ملکي وګړو د ساتنې په اړه د طالبانو د څرګندونو څپرکی وګورئ).

حکومت په داسې وخت کې چې هیواد هم مهاله د څو سیاسي ، امنیتي او اقتصادي لیږدونو څخه تیر شو ، هڅه کړې چې خپل قلمرو او وګړي په مناسبه توګه خوندي کړي. د پېښو پورتنۍ بیلګې چې د نوموړو لیږدونو سره یو ځای شول ، ملکي وګړي یې په زیاتیدونکي توګه په خطر کې واچول. په ۲۰۱۵ کال کې طالب ځواکونو[17] ۲۴ د ولسوالیو مقامونه ونیول چې دا شمیره په ۲۰۱۴ کال کې څلور وه ، چې افغان ځواکونه یې اړ کړل ترڅو په څو جبهو کې هم مهاله جګړه وکړي.

د ۲۴ ولسوالیو څخه څلور د ۲۰۱۵ کال په اخر کې د طالبانو په ولکه کې پاتې شوې. د افغان ځواکونو تلفات ددې لامل شول چې د ملکي وګړو په ساتنه کې د دوی وړتیا کمزورې شي ، او دې په حکومت باندې د عامه اعتماد له منځه تلو ته لاره هواره کړه.

د دولت وسله والو مخالفینو له خوا د بریدونو زور اخیستو ته په ځواب کې ، افغان امنیتي ځواکونه او نړیوال نظامي ځواکونه دواړه ملکي وګړو ته د زیاتیدونکي زیان لامل ګرځیدلي دي. یوناما اندیښنه لري چې افغان امنیتي ځواکونه زیاتره وخت په درنو او چاودیدونکو وسلو باندې په دفاعي توګه او یا د لومړنۍ درجې وسلې په توګه تکیه کوي.

وروسته له هغې چې د جګړې په ډګر کې د افغان امنیتي ځواکونو تلفات زیات شول (په ۲۰۱۵ کال کې له ۱۲۰۰۰ څخه زیات)[18] حکومت په داسې وخت کې د دولت پلوه وسله والو ډلو او د ملي پاڅونو او خوځښتونو څخه یې ملاتړ

---

[16] د ۷۴ ځانمرګو او ډله ایزو بریدونو څخه چې د ملکي خلکو د مرګ ژوبلې لامل ګرځیدلي ، طالبانو د ۴۱ بریدونو پړه پر غاړه اخیستې. دا یوازې هغه بریدونه دي چې طالبانو په خپله ویب پاڼه او یا ټویټر کې یې پړه پر غاړه اخیستې ده. هغه ملکي مرګ ژوبله چې یوناما طالبانو ته منسوب کړې ده او طالبانو یې په اړه څه نه دي ویلي ، د وسله والو مخالفینو تر چتر لاندې شامل شوي دي.

[17] د ۲۰۱۶ کال د جنورۍ په ۱۴مه نیټه د ملګرو ملتونو د امنیت او مصونیت څانګې سره د یوناما کتنه. د هغو ولسوالیو مرکزونه چې طالبانو نیولي دي: جوند ، یمګان ، چاردره ، دشت ارچي ، وایګل ، کوهستانات ، نوزاد ، موسی قلعه ، راغستان ، وردوج ، بهارک ، خاک سفید ، خواجه غار ، امام صاحب ، کندز ښار ، تله وبرفک ، خام اب ، ګرزیوان ، غورک ، بالا بلوک ، غورماچ ، درقد او ریګ ولسوالۍ. په ۲۰۱۴ کال کې طالبانو د یمګان ، دو آب ، چارسده او کوران و مونجان ولسوالۍ نیولې وې.

[18] د ۲۰۱۶ کال د جنورۍ په ۱۷ مه نیټه د ملګرو ملتونو د امنیت او مصونیت د څانګې برښنا لیک. یو ان ډي ایس ایس په افغان امنیتي ځواکونو کې ۱۲،۱۶۹ مرګ ژوبله (۴،۵۴۱ مړه او ۷،۶۲۸ ټپیان) ثبت کړې ده چې د ۲۰۱۴ کال په پرتله ۲۰ سلنه زیاتوالی په ګوته کوي. یو این ډی ایس ایس نوټ کړې ده چې د ۲۰۱۵ کال د نومبر او ډسمبر په میاشتو کې د افغان ځواکونو تلفات ترلاسه نشول ، ځکه چې حکومت د ۲۰۱۵ کال په پای کې محدودیتونه وضع کړي وو.

پیل کړ چې دوی هم مهاله د داسې ډلو بې وسلې کولو وعدې کولې[۱۹] ، او دا په ۲۰۱۶ کال او له هغې وروسته د د بشري حقونو د خوندیتوب په اړه جدي اندیښنې راپورته کړې. همدارنګه ۲۰۱۵ کال د داعش ډلې په ګډون د عملیاتو په ډګر کې د نویو افراطي دولت ضد ډلو د راڅرګندیدو شاهد ؤ ، کومو چې د ملکي وګړو لپاره نوی ، خطرناکه او په جغرافیوي لحاظ محدود تهدید له ځانه سره راوړ.

د ۲۰۱۵ کال د جنورۍ په لومړۍ نیټه ، نړیوال نظامي ځواکونه د جګړې ماموریت څخه د روزنې ، مرستې او مشورې ماموریت ته ولیږدیدل. د ناټو/ آیساف د رسمي ماموریت د پای ته رسیدو سربیره ، نړیوالو نظامي ځواکونو له خپلو افغان سیالانو څخه خپل مستقیم نظامي ملاتړ ته ادامه ورکړه ، لکه څنګه چې جګړې زور واخیستو ، نړیوال نظامي ځواکونه هم د مستقیمې جګړې په حالاتو کې راکاږل شول. سربیره پردې ، د داعش سره د ترلو وسله والو مخالفینو نویو ډلو په رامنځته کیدو او د ملا عمر د مرګ له څرګندیدو څخه وروسته په مختلفو ډلو د طالبانو د ډلې ویشل کیدل او همدارنګه د هیواد په مختلفو سیمو کې د دولت پلوه وسله والو ډلو رامنځته کیدلو د ملکي وګړو خوندیتوب هڅې لا پیچلې کړې.

د ۲۰۱۵ کال په اوږدو کې د ملکي مرګ ژوبلې زیاتوالی په دوو زونونو کې تمرکز درلود ، شمال ختیځ او مرکزي افغانستان کې. که څه هم په ځینو ټاکلو بیلګو کې ، لکه د ملکي وګړو هدفي او قصدي وژنو کې زیاتوالی او یا د هوایي بریدونو په پایله کې ملکي وګړو د مرګ ژوبلې لوړوالی په ټول هیواد کې ثابت پاتې شوی دی ، خو یوناما په نورو زونونو کې په ملکي مرګ ژوبله کې کموالی ثبت کړي دی ، چې په دې ډله کې په جنوبي زون کې ۶ سلنه کموالی راغلی دی. خو سره له دې هم شمال ختیځ او مرکزي زونونو کې د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې کچه تر ټولو لوړه وه.

[۱۹] وګورئ ، د ۲۰۱۵ کال د اکتوبر په ۱۶مه نیټه ، د افغانستان ولسمشر کندز ولایت څخه د لیدنې په ترڅ کې ټینګار وکړ چې : په هیڅ صورت سره به ملیشه ځواکونه جوړ نشي او د افرادو مسؤلیتونه به په رسمي چوکاټ کې تحویل شي. د ۲۰۱۶ کال د جنورۍ په ۱۶ مه نیټه د ولسمشرۍ دفتر مطبوعاتي اعلامیه وګورۍ: http://president.gov.gov.af/en/news/54437

په سیمه ییزه کچه د ملکي وګړو مرګ او ژوبله
د ۲۰۰۹ د جنوری څخه د ۲۰۱۵ تر دسمبر پوری

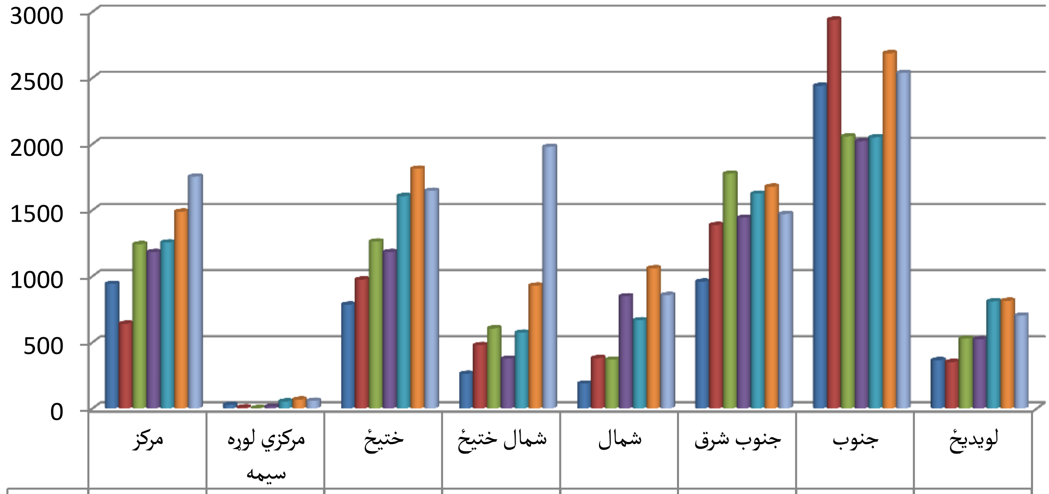

	مرکز	مرکزي لوړه سیمه	ختیځ	شمال ختیځ	شمال	جنوب شرق	جنوب	لویدیځ
2009	942	27	785	262	188	959	2440	365
2010	641	8	975	479	381	1387	2940	351
2011	1242	3	1262	606	369	1775	2057	528
2012	1183	14	1183	376	848	1442	2021	523
2013	1255	53	1606	573	667	1624	2050	810
2014	1488	67	1813	929	1060	1677	2686	814
2015	1753	58	1646	1978	858	1470	2537	702

په ۲۰۱۵ کال کې د ۲۰۱۴ کال په پرتله په شمال شرق کې ملکي تلفات دوه برابره وه ،دلیل یې په کندوز ښار اواړونده پرتو سیمو کې جګړې وی.

د ۲۰۱۵ کال د اپریل او جون د پرمختګونو په تعقیب ،په ۲۸ د سپتمبر طالبانو په کندز حمله وکړه او کندز یې ونیوه. له دوو اونیو زیات یې په ښاری سیمو کې جګړه روانه وه چې تر ۱۳ داکتوبر یې دوام وکړ. کله چې دوي د ښار څخه د وتلو اعلان وکړ،افغان امنیتي ځواکونو بیرته ښار په خپله ولکه کې راوست ، ډیری ملکي تلفات د افغان امنیتي ځواکونو او طالب جنګیالیو په ځمکنۍ جګړه کې رامنځ ته شول. په داسې حال کې چې یوناما یو لړ ملکي تلفات د هدفی یا قصدي وژنو ،صحرائی محاکمی ،هوائی عملیات ، پر بې پولي ډاکټرانو(ایم اس ایف) باندې د اکتوبر پر ۳ نېټه د متحده ایالاتو د هوائي برید په ګډون ثبت کړي دي.

په مرکزي زون ، په خاص ډول د کابل په ښار کې ۱۸ سلنه ملکي تلفات د ډله ییز او ځان وژنکو حملو په نتیجه کې زیات شوی.د مثال په ډول په ۷ د اګست دوو ځانمرګو بریدونو ۳۵۵ ملکي تلفات رامنځ ته کړل (چې ۴۲ یې خپل ژوند د لاسه ورکړ او ۳۱۳ یې زخمیان شول) چې دا د ۲۰۰۹ کال راپدیخوا له کومه چې یوناما په سیستماتیک ډول د ملکي تلفاتو د ثبت پروسه پیل کړې تر ټولو لوړ ملکي تلفات په یوه ورځ کې شمیرل کیږي.

د یوناما د ۲۰۱۴ م کال په جنګ کې د ملکي تلفاتود ساتنې د لومړنی شپږ میاشتني او کلني راپور په تعقیب د عامو وګړو په نسبت دښځو او ماشومانو تلفات زیات و. چې د ټولو ملکي تلفاتو څخه ۱۱ فیصده د ښځینوو تلفات تشکیلوی(په ۲۰۱۴ م کال کې د ښځینوو تلفات ۹ فیصده وو).

او د ټولو ملکي تلفاتو څخه د ماشومانو تلفات ۲۶ فیصده تشکیلوی (چې دغه فیصدی په ۲۰۱۴ کال کې ۲۴ وه).

په ۲۰۱۵ م کال کې د جنګونوله وجې د ملکي وګړو په زرګونه مړینه او ټپي کیدل دا په ډاګه کوي چې د جنګ ماهیت تغیرشوی او په جنګ کې د ملکي وګړو د تلفاتو په ژغورنه کې د جنګ ښکیلی ډلې پاتې راغلی. یوناما ټینګار کوي چې د نړیوال بشري قوانینو په چوکات کې د جنګ ښکیلی ډلې په جنګ کې د ملکي تلفاتو د ساتنې لپاره عملی اقدامات تر سره کړي ، داسې اقدامات چې د نړیوالو بشري قوانینو د سرغړونې په صورت کې مسؤل او دزیانمنو وګړو د عوض او حمایی لپاره تیار واوسي.

یوناما یو ځل بیا د جنګ په ښکیلو ډلو غږ کوي چې د بشرپالنې د نړیوالو قوانینو د مسولیت پر اساس د ملکي تلفاتو په مخنوي کې اساسی اقدامات ترسره کړي څو په ۲۰۱۶ کال کې ملکي تلفات کم شي ، ددولت مخالفی ډلې د عامو وګړو په وړاندې د ډلېزوبریدونو او ځان وژنکوحملو څخه باید لاس پر سر شي ، په خاص ډول د عامو میشت ځایونو کې د ناچاودیدونکو توکو د استعمال څخه مخنیوی وکړي.د دولت وسله والو مخالفینو باید د ملکي وګړو قصدي وژنې او په غیر قانوني توګه د فشاري ماینونو ځای پرځای کولو څخه ډډه وکړي.

د افغان امنیتي ځواکونو په شمول ټولی ښکیلی ډلې په خپلو نظامي عملیاتو کې د ملکي تلفاتو د مخنیوی لپاره بایدعملی احتیاطی تدابیر ونیسي.او په عام میشته ځایونو کې د درندو وسلو کارول ، غیر مستقیم نښه کول او د چاودیدونکو توکو له کارولو څخه ډډه وکړي.

یوناما په دی خبره بیا هم ټینګار کوي چې د جنګ ټولې ښکبلی ډلې د هغو وسله والو ځواکونو په ګډون چې قصدي ، تعصبی او غافلانه ملکي وژنې او ټپي کیدنه کوي حساب ورکونکی اووسي.

د جنګ ښکیلو ډلو ته یوناما لاندې سپارښتنې کوي تر څو د ملکي ټولنو په وړاندې او د ملکي تلفاتو د مخنیوی لپاره د هغوی هڅی د بشرپالنې نړیوال قانون ته په مسؤلییت لرلو کې حمایه کړي:

سپارښتنې:

د دولت وسله والو مخالفینو:

د بشرپالنې د نړیوال قانون له مخې مسولیتونه:

- د ملکیانو او د ملکي وګړو د ځایونو په نه نښه کول په ځانګړي ډول د مرستندویه کارکونکی ،ددولت ملکي کارکونکی ،ژورنالستان ،د بشري حقوقو مدافعین ،قاضیان ،څارنوالان ،د عبادت ځایونه او کلتوری مراکز او د بشرپالنې د نړیوال قانون تر چتر لاندې د ملکیانو د پیژندنی عملی کول .

- د تبعیه شویو چاودیدونکو توکو د ماینونو د استعمال په خاص ډول د نامناسبو ډله ییزو او ځان وژنکو حملو ودرول ، په ټولو هغو ځایونو کې چې د ملکي کسانو له خوا ډیر تګ راتګ ورته کیږي او د غیر قانوني د فشار د تختې په ذریعه د تعبیه شویو چاودیدونکو توکو له کارونې څخه ډډه کول.
- په عام میشته ځایونو او د عام میشته ځایونو څخه د راکیټونو د استعمال مخنیوی.
- د طالبانو د مشرتابه د هغو بیانیو نافذول چې پر ملکیانو او دملکیانو په میشت ځایونو د حملو مخنیوی کوي.د هغو لارښونو پلی کول چې طالبانو ته امر کوي چې د ملکي تلفاتو مخه ونیسی.او د هغو خلکو څخه حساب وغواړی چې ملکي کسان د هدف لاندې نیسی ،وژني یې یا یې ژوبلوی.
- د طالبانو د رهبری لخوا د هغوو اعلامیو تقویه کول کوم چې د ښځو او نجونو د بشري حقونو په اړوند خصوصا په هغه ځایونو کې چې د طالبانو به ولکه کې دی:د نجونو په تعلیم ،استادانو ،په تعلیمی سکتورنو د بریدونو او تهدیدونو کموالی.
- دا یقیني کول چې جنګیالی به ښوونځي ،روغتونونه او کلینیکونه د نظامي هدفونو لپاره نه کاروي. او پولیو د واکسین د کمپاین او د صحي کارکونکو په وړاندې د تهدید او بریدونو کمول.

د افغانستان دولت:

- په عام میشته ځایونو کې د راکټ ،لاسی بمونو د نورو وسلو او هوائی بریدونو څخه مخنیوی. د چاودیدونکو وسلو او جنګي الوتکو لپاره د خاصو قواعدو رامنځ ته کول او عملی کول.
- په جنګ کې د ملکي تلفاتو د کمولو په خاطر دیوی ملي پالیسی رامنځ ته کول او د هغی د عملی کولو لپاره کړنلاری.او په دولت کې دداسې یو ارکان رامنځ ته کول تر څو د زیانمنو ملکیانو د پیښو څیړنه وکړي.
- ټولی وسله والی ډلې ،ملیشی او ملي راپورته کیدونکی خوځښتونه باید ژر ترژره بې وسلی او وترل شي .
- د نړیوالو بشري قوانینو او د بشرپالنې د نړیوال قانون د تخطیو څیړل چې مرتکبین یې افغان ملي امنیتي ځواکونه او ددولت ملاتړی ډلې وی. هر هغه څوک چې مقصر ثابت شو د هغی محاکمه کول او مجازات کول ، لکه څنګه چې نړیوال او ملي قوانین یې غوښتنه کوي او د هغو شبکو رسوا کول چې د معافیت کلتور ته وده ورکوي.
- د تاوتریخوالی د قربانیانو ته د یوې موثرې چارې برابرول او یقیني کول ، د هغو قربانیانو فامیلونو او ښځو ته د جبران کولو غوښتلو د پروسی غښتلی کول چې د جنګونو له وجی وژل شوی او ټپیان شوی وی.او د زیان د جبیره کولو ترلاسه کول او خدماتو ته د لاس رسی په برخه کې د عامه پوهاوی لوړل.
- د افغان ملي امنیتي ځواکونو د ظرفیت لوړلو ته اولویت ورکول ترڅو وشی کولای چې د چاودیدونکی توکو د پیداکولو ،خنثی کولو او حتی د استعمال د چارو قومنده او کنترول په خپله غاړه ولري.دچادیدونکو توکو د نښه کولو د ستراتیژی د تطبیق لپاره د ټولو اړینو منابعو په اختیار کې ورکول.
- په سمدستي توګه د ښوونځیو ،روغتونونو او کلینیکونو څخه د پوځی مقاصدو په خاطر د ګټې اخیستنې بندول او صحي مراکزو د بې طرفه هغو په حیث پیژندل.

نړیوال نظامي ځواکونه:[۲۰]

- د بې پوله ډاکټرانو(ایم اس ایف) پر روغتون د برید څېلواکه ، بې طرفه ،رښې او واقعی څیړنې تر سره کول او خلکو ته د نتایجو اعلانول او ځوک چې د دې پیښې مسؤل دي باید حساب ورکړي. دولتی چارواکي او مسؤلین باید د یوې عاجلې ، موثرې ، څېلواکې ، ناپیلې او رښې پروسې په اساس د هغو اشخاصو څخه تحقیق او څېړنه وکړي چا چې د دی برید امر کړي او هغه چې دا برید یې تر سره کړي.په جنګې جرایمو تورن او مشکوک افراد باید په نافذه محاکمو کې محاکمه شي البته د متهمینو د حقوقو په نظر کې نیولو سره ، د خسارې د جبران د ورکولو لپاره باید لازم ګامونه واخستل شي.
- اوسنی پروتوکولونه ،عملیاتي پالیسی او د هدف نیونی نه دمخه معیارونه باید وارزول شي ترڅو په راتلونکې کې د ملکي کسانو او روغتونو د برید مخه ونیول شي.
- د نړیوالو امنیتي او استحباراتي قواوو د عملیاتو په نتیجه کې د ملکې تلفاتو د ادعاوو په تړاو باید تر عملیاتو وروسته ارزونه او تحقیق تر سره شي په ځانګړې ډول د بې پیلوټه تیارو بریدونو او تلاشی په عملیاتو کې لازم اقدامات باید تر سره شي.تر څو حساب ورکونه ،د خسارې جبران ورکول او د بهترو عملیاتي ګامونو اخستل یقیني شي.
- د جنګ جګړو په وخت کې د ملکي تلفاتو د مخنیوي د ملي پالیسی د جوړونې او تطبیق په برخه کې د افغانستان حکومت ملاتړ کول.
- د پالسيي او عملیاتو په کچه تر ۲۰۱۶ کال وروسته افغان ملي امنیتي ځواکونو ته د روزنې ،منابعو او نورو اړوندو برخو کې مرستې ته ادامه ورکول او تکتیکې کچې یې پراخول.د غیر مستقیمو وسلو د ډزو او جنګي طیارو د کارولو په تړاو د مناسب پروتوکولونو ، روزنې او د ملکې تلفاتو مخنیوی ته ځانګړی پاملرنه کول.
- په ۲۰۱۶ کال کې او تر هغه وروسته د ملي امنیتي ځواکونو ملاتړ کول تر څو وشی کولای په ښه توګه د چاودیونکو توکو د پیداکولو ،خنثی کولو او استعمال د چارو قومنده او کنترول په خپله غاړه ولري.

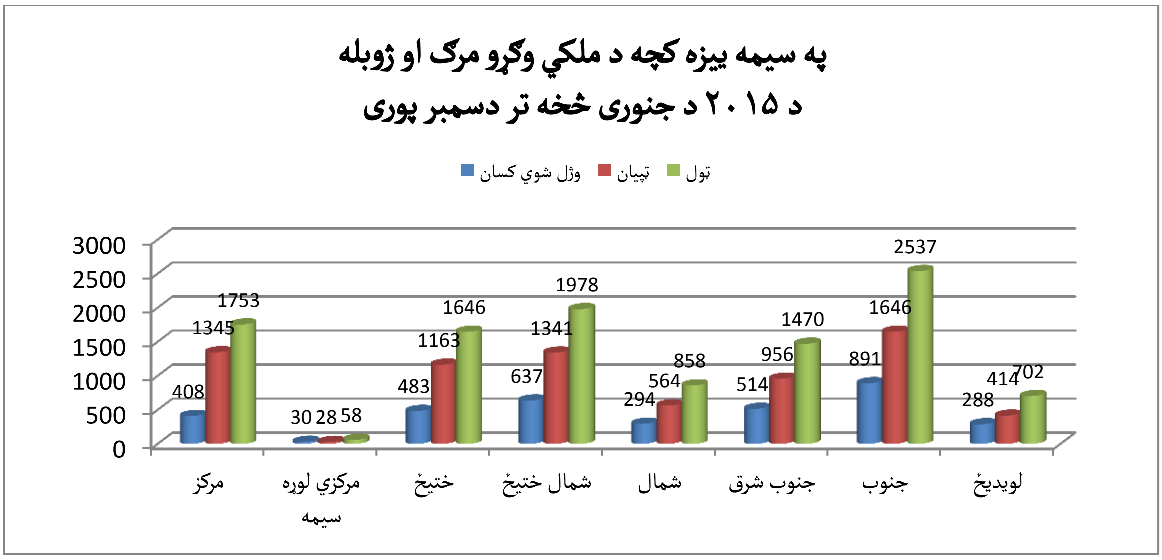

[۲۰] یوناما پوهیږي چې د ناټو د غوڅ ملاتړ ماموریت د وراندیزونو د پلي کولو په اړه تازه معلومات د سوابقو په یو لیک کې د ۲۰۱۶ کال د فبروري میاشت په ۳ نیټه وراندې کړي .ددې راپور ۳ ضمیمه وګورئ.